

ظرفیتهای موجود در هیئاتهای مذهبی برای فرهنگسازی

رهبر انقلاب با تأکید بر ورود هیئاتها به مسأله خانواده و مقوله سبک زندگی می‌خواهند هیئاتی‌ها را به ظرفیت‌ها و نقش ویژه و بی‌بدیل آن‌ها در فرهنگسازی جامعه ایرانی واقف کنند.

رهبر انقلاب با تأکید بر ورود هیئاتها به مسأله خانواده و مقوله سبک زندگی می‌خواهند هیئاتی‌ها را به ظرفیت‌ها و نقش ویژه و بی‌بدیل آن‌ها در فرهنگسازی جامعه ایرانی واقف کنند.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه سجاد لطفی* روز شنبه ۲۶ بهمن مصادف با ولادت حضرت زهرا سلام الله علیها و مقارن با روز مادر و روز زن، طبق روال سال‌های گذشته، رهبر انقلاب با جامعه مداحان، شاعران، واعظان و دست اندرکاران هیئات دیدار داشتند. ایشان در این دیدار، این قشر را فرهنگ ساز خواندند و توصیه داشتند که به مقوله سبک زندگی به نحو جدی بپردازند.

باید دید چرا چنین مأموریتی به هیئات سپرده می‌شود. در پاسخ باید توجه داشت که چنین امری بر اساس ظرفیت‌های هیئات، به آن تفویض شده است. قبل از این که به ظرفیت‌های مذکور اشاره شود، سوال مهم دیگر این است که آیا هیئات مذهبی در برهه کنونی عهده دار این مأموریت شده‌اند.

مراسمات مذهبی و نهادی مانند هیئات هر چند نه به شکلی امروزی، نزدیک به چهارده قرن است که در فرهنگ اسلامی و سپس فرهنگ ایرانی ریشه دوانیده و از همان ابتدا ظرفیت‌های امروزینش را داشته، اما بسته به این که چقدر از این ظرفیت بالقوه به فعلیت درآمده است، در حیات اقتصادی، سیاسی، و اجتماعی جامعه نقش ایفا نموده‌اند. علت مخالفت رضاخان پهلوی با برگزاری مراسم مذهبی و دستور به تعطیل شدن آن‌ها ریشه در این ظرفیت‌ها در مقاومت نسبت به حاکمیت تجددخواهی غربی یا همان مدرنیته داشته است.

به نظر می‌رسد رهبر انقلاب هم سال قبل و هم امسال با تأکید بر ورود هیئات به مسأله خانواده و مقوله سبک زندگی می‌خواستند هیئاتی‌ها را به این ظرفیت‌هایشان و تأکید بر نقش ویژه و بی‌بدیل آن‌ها در فرهنگسازی جامعه ایرانی واقف کنند. در دیدار سال قبل ترسیم جبهه دشمن و یادآوری راهبردهای دشمنی تبیین شد و امسال وظیفه و مأموریت هیئات و ارکان آن در جبهه فرهنگی انقلاب مشخص تر گردید.

آهنگر یا نجاری را فرض نمائید که با ابزارهای قوی اش تولیدات ابتدایی و ساده ای دارد که البته نیاز مردم را مرتفع می‌سازد؛ این تولیدکننده اگر بداند با این ابزارها چه وسایل پیشرفته‌ای می‌تواند بسازد که اثر جدی در تحول زندگی مردم خواهد داشت، حتماً انرژی و همت خود را مصروف آن می‌کند. هیئات هم در این دیدارها با ظرفیت‌های بالقوه‌شان در ساخت و تقویت سبک زندگی، بیشتر واقف شدند و اما ظرفیت‌های موجود در هیئات مذهبی:

۱. محتوای غنی و عمیق: محتوای اولیه هیئات، احادیث و روایات اهل بیت علیهم السلام، سیره و زندگینامه آن‌ها و ادعیه و مناجات‌های رسیده از آن بزرگواران است. اگر امامان به عنوان الگوی شیعیان و مجبان‌شان هستند، پس چه مرجعی از آن‌ها بهتر برای ساختن سبک زندگی؟ یکی از علل مأموریت سپاری رهبر انقلاب به هیئاتی‌ها در قبال سبک زندگی همین ظرفیت بی‌بدیل است. البته این مأموریت بایسته‌هایی دارد از جمله تبیین صحیح و روان این معارف برای مخاطبان به نحوی که خاصه پسند و عامه فهم باشد و توسط شاعران به شعر و توسط واعظان به زبان وعظ و خطابه درآید. این معارف متأسفانه هنوز هم بسیار بکر مانده‌اند و آنگونه که باید بر آنها تدبیر و تدقیق نشده است.

۲. مواجهه با عواطف: بیان هر محتوا وقتی در قالب هنر یا به عرصه می‌گذارد جذابیتش دو یا چند برابر می‌شود، از حالت یکطرفه بیرون می‌گردد، مخاطب را به واکنش و می‌دارد و به میدانی هدفمند و سالم برای ابراز احساسات و تخلیه هیجانات عاطفی در قالب شادی و حزن تبدیل می‌گردد. شاعران نقشی عمیق در این واقعه دارند و هر چه شعر فاخرتر، اثرگذاری اش بر مخاطب بیشتر و هر چه محتوای دینی اش عمیق تر، انسان‌سازی اش بیشتر می‌شود. ایرانیان با شعر ارتباطی وثیق دارند و بر خلاف غربی‌ها که رسانه‌شان تصویری است، رسانه شنیداری را می‌پسندند و شعر چه ابزار نیکویی است برای فرهنگسازی در جامعه ایرانی. این اثرگذاری هنری را دو یا چند برابر کنید با هنرمندی یک مدّاح؛ مدّاحی که هنر هدایتگری و رهبری عواطف را داشته باشد. محتوای غنی به شعر درآمده جدّاب، حالا با مدیریت احساسات توسط مدّاح، به عمق جان مخاطب می‌نشیند. چنین ظرفیتی فقط مختص هیئات است.

۳. مردمی بودن: بر خلاف بسیاری از نهادهای متولی فرهنگ، که قسمت ارتباطات مردمی دارند، هیأت در دل مردم، توسط مردم و برای مردم برپا می شود. شاید مردمی ترین نهاد اجتماعی در جامعه، هیئات باشند. هر چه هیأتی ساده تر و بی آلایش تر باشد به دل مردم بیشتر می نشیند. هیأت بالا و پایین ندارد و همه در آن اعم از مسئول و وکیل و وزیر و عامی یکسانند. این مردمی بودن فرصت بی بدیلی است برای هیئات از حیث فرهنگ سازی. فرهنگ سازی مردم توسط خود مردم؛ این پدیده می تواند مورد مطالعه جامعه شناسان و اندیشمندان امر فرهنگ قرار گیرد و بر آن تدقیق شود. چه بسا با تمسک به مدل هیأت، بتوان به به الگوهای جدیدی در این باره رسید.

۴. شبانه روزی بودن: بر خلاف بسیاری از سازمان های فرهنگی که ساعت کاری شان از شنبه تا چهارشنبه از هشت صبح است تا چهار بعد از ظهر، هیأت به صورت شبانه روزی فعالیت دارد به عنوان مثال صبح جمعه ها با دعای ندبه و بیش از ده شب و روز عزاداری برای سالار شهیدان در دهه اول محرم. اتفاقاً جلسات دائمی هیئات به خاطر مشغله های روزانه مردم، شب ها برگزار می گردد. فرهنگ سازی امری دائمی است، روز و شب نمی شناسد و ساعت کاری هم برنمی دارد.

۵. حساسیت به امور و مسائل روز جامعه: معمولاً نهادهای اجتماعی اعم از اشخاص یا تشکل ها هر چقدر به مسائل و امور مردم نزدیک تر باشند و نسبت به آن ها کنش و یا واکنش مناسبی داشته باشند بیشتر در دل و ذهن مردم باقی می مانند و به تبع اثرشان هم ماندگارتر می شود؛ هیئات مطلوب از این جنس بوده اند. روزهای سرنوشت ساز مبارزات انقلاب اسلامی از این جنس بوده است؛ عزاداری های محرم سال ۵۷ یکی از علل جدی پیروزی انقلاب اسلامی بود به نحوی که در شعارها هم تجلی داشته است؛ «نهضت ما حسینی / رهبر ما خمینی». این همراهی در جنگ تحمیلی هم مشهود است؛ هیئات عزاداری در جبهه ها. چنین سیالیتی در شکل و چنین انعطافی در زمان و مکان از ظرفیت های ویژه هیأت است. از دیگر واکنش های هیئات، در بلایای سیل و زلزله است که هیئات سریع بسیج می گردند و به یاری نیازمندان می شتابند؛ اطعام فقرا و مساکین در قالب خیرات و نذورات محرم با این حجم در دیگر نهادها اصلاً نظیری ندارد.

۶. آتش به اختیاری: هیئات از جمله نهادهای آتش به اختیار سنتی در جامعه ایرانی و شیعی اند؛ نهادهایی که مبتنی بر محبت اهل بیت علیهم السلام شکل گرفته اند و وظیفه خودشان را تا کنون اقامه عزا و شادی اهل بیت علیهم السلام می دانستند و وابستگی مالی یا اعتباری به هیچ نهاد رسمی در حکومت ها نداشته اند؛ اینان تا کنون تا این حد به اهمیت نقش و جایگاه خود واقف نبوده اند. حالا به این جهاد فرهنگی، با تدبیر و دقت بیشتر اهتمام خواهند داشت.

۷. خانوادگی بودن: از تفاوت های این نهاد فرهنگ ساز با سایر نهادهای فرهنگی داشتن ظرفیت حضور خانوادگی برای مخاطبان است؛ اتفاقاً خود هیأت گاه به صورت خانوادگی اداره می شود. شاید اصیل ترین نهاد فرهنگی بشری، خانواده باشد که در همه زمان ها، مکان ها و میان همه امت ها ریشه دار است. فرهنگ سازی هیأت وقتی با این نهاد اصیل گره می خورد طبیعتاً عمیق تر و مؤثرتر است.

یکی از عوامل اثرگذاری هیئات بر ایرانیان، عاملیت ارکان آن ها به اخلاق و معارف اسلامی بوده است؛ پیرغلامان را همیشه متعلق به اخلاق اسلامی و مزین به اخلاص و صفای اهل بیتی می شناسیم. شاعران و مداحان و واعظان مخلص نیز از این قاعده مستثنا نبوده اند. اکنون هم اگر هیئات بخواهند فرهنگ سازی بیشتری داشته باشند، لازم است به پیشینیان خلف خود در اخلاص و تقوا اقتدا نمایند و در عمل به معارف اسلامی جلوتر از دیگران باشند به قاعده «کونوا دعاه الناس الی الله بغير السننکم».

*پژوهشگر مرکز رشد دانشگاه امام صادق (ع)